

M/2

Ett politiskt mästerverk

ARTHUR M SCHLESINGER JR., som nyligen tillträtt en officiell befattning som rådgivare åt president Kennedy, har nu utgivit tredje delen av sitt monumentala verk om Franklin Roosevelt och hans tid: *The Politics of Upheaval* (Houghton Mifflin, 6.95 dollar). Arbetet, som omfattar 650 sidor, behandlar den inrikespolitiska utvecklingen från 1934 års kongressval till och med presidentvalet 1936; om Schlesinger fortsätter i samma takt och med samma utförighet, kommer verket att bli färdigt om sju eller åtta år och omfånget blir 6 000—7 000 sidor. Vi står här inför en av samtidens stora forskarbragder inom historien och statsvetenskapen; med klokhed, skarpsinne, djup bildning och ofantlig detaljkunskap skildras i lysande form en stor man och en märklig tid. Den nu utgivna delen synes mig vara ännu mera överlägset utarbetad än de föregående. Jag känner ingen bok som ger en så inträngande och samtidigt så fängslande bild av villkoren för politiskt arbete i en stor demokrati.

Med "den nya givnen", den lagstiftning som genomdrevs främst under "de hundra dagarna" efter Franklin Roosevelts ämbetsinträde 1933, utformades en unionell planering för den ekonomiska krisens bemästrande. Genom sitt ingripande på områden som förut varit oreglerade eller — i begränsad omfattning — reglerats av delstaterna, innebar denna politik något av en omvälvning i den amerikanska unionens historia, finansiellt, ekonomiskt och socialt. I vad mån reformerna bidrog till en förbättring av situationen är omstritt, säkert är att situationen förbättrades. Mellan vintern 1932—1933 och hösten 1934 visar siffrorna på produktion, inkomst och arbetslöshet en återhämtning av stora mått, även om läget fortfarande var sämre än

Franklin D Roosevelt 1934.

före 1929 års kris; ännu var bortåt 10 miljoner — nära en femtedel av alla yrkesutövare — arbetslösa. Katastrofstämningen från de värsta krisåren vek tillbaka, känslan av förtroende återvände — i så vaga termer måste de viktigaste resultaten av den odoktrinära och pragmatiska radikalismen sammanfattas.

I en i detta läge av halva framgångar och kvarstående svårigheter samt revolutionära omkastningar i Europa — Hitler kom till makten en månad före Roosevelt — framträdde extremistiska riktningar med större aktivitet och förhoppningar än tidigare. Med en förenkling, som är långt driven, kan man tala om rörelser med fascistisk och kommunistisk tendens. De förra ville i princip bevara ett "kapitalistiskt" system, använde i viss omfattning samma terminologi och propagandametoder som den totalitära nationalismen i Europa och inspirerades mer eller mindre direkt av denna, alltså av nazism och fascism. De senare krävde "socialism", vare sig under öppen anslutning till det kommunistiska systemet eller inte. "Det finns ingen gångbar medelväg", denna sats i den radikala tidskriften *The New Republic* kunde man på båda hållen skriva under. Gemensamt för de båda "fronterna" var att alla utanför den egna riktningen kallades kommunister, respektive fascist. Roosevelt och hans regering blev alltså ständigt kallade på en gång fascist och kommunist, det var ett för hela läget belysande språkbruk.

Till den fascistiska kretsen, som aldrig samlades till en organiserad enhet, kan man räkna Huey Long, diktator i Louisiana och tillika förbundssenator, den katolske prästen "fader" Coughlin i Detroit, vars våldsamma radioföreläsningar under ett par år avlysnades av många miljoner, tidsningskungens WR Hearst och ett antal mera obskyra, inte sällan kriminella agitatorer. Något gemensamt program fanns inte, inte ens en vag ideologisk plattform; man hetsade mot regeringen, sade sig representera den sanna patriotismen eller amerikanismen, pr sade i föräckt ordalag den ordning och sammanhållning som utmärkte länder som Italien och Tyskland. Det var mot dessa rörelser som Sinclair Lewis 1935 skrev sin "It can't happen here" — "sådana böcker gör den engelskspråkiga världen en stor tjänst", förklarade Winston Churchill. "Om någon framstående amerikan kallas fascist", skrev Hearst, "kan man i regel vara övertygad om att han helt enkelt är en lojal medborgare som står för amerikanism". I en mängd stater föreslogs eller beslutades lagar om "lojalitetseder" av ungefär samma typ som tjugi år senare blev vanliga under McCarthys glansperiod.

Det kommunistiska partiet och med detta samverkande täckorganisationer hetsade på samma sätt i motsatt riktning. Man eggade till "skärpt kamp mot den kapitalists diktatur utan maskering som representeras av Roosevelt"; under den första delen av perioden betraktades även socialisterna som "socialfascister", men år 1935 övergick man på order från Moskva till folkfrontslinjen. Till dem som verkade för "en social revolution genom arbetarklassen" hörde ett antal vetenskapsmän och författare, av vilka flera — Burnham, Dos Passos, Sidney Hook och andra — sedan blivit konservativa eller rent av anhängare av senator McCarthy. Till

kommunistsympatisörernas professorer hörde den engelske statsvetenskaparen Harold Laski, med sina föreläsningar om en oförsonlig kamp mellan kapitalism och socialism; "få av tidens politiska teoretiker förenade i så hög grad känslans generositet med tankens sterilitet", skriver Schlesinger.

De extremistiska grupperna och strömningarna fick inte någon avsevärd framgång, om framgången mäts i röster och mandat. Den ende agitator på vad man kan kalla den högerradikala sidan som fick en officiell maktställning var Huey Long; inför valet 1932 hade Roosevelt varit

Arthur M. Schlesinger Jr.

tvungen att i någon mån kurtisera denne skurk och demagog, och det var säkerligen en stor lättnad för presidenten då Huey Long i september 1935 undanröjdes genom ett privatmord. Men extremisterna till höger och vänster markerade och skärpte den allmänna spänningen i amerikansk politik; de bidrog till att öka motsättningen mellan republikaner och demokrater och mellan skilda fraktioner inom de båda stora partierna.

För det republikanska partiet

gällde det att inför 1936 års val diskreditera regeringen. Olika metoder diskuterades inom partiets ledande krets. På vissa håll rekommenderades en moderat opposition som i huvudsak skulle acceptera vad som genomförts och kritisera regeringen i detalj, eventuellt rent av förorda ytterligare reformer. På andra håll önskade man en förbittrad opposition; Roosevelt anklagades för diktaturtendenser och kommunistismpatier och framställdes som fiende till "den amerikanska livsstilen". Den senare riktningen blev dominerande. Kansassguvernören Alf Landon, som blev partiets kandidat vid 1936 års val, hörde ursprungligen till de moderata, men gick under valkampanjen småningom över till den rena hetsen. Han förklarade att Roosevelts politik "kränker det amerikanska systemets grundläggande ideal" och "leder oss till diktatur". Den republikanska nationalkommittén betecknade Roosevelt som "den amerikanska revolutionsrörelsens Kerenskij" — med andra ord som föregångare till ett kommunistiskt maktövertagande.

Inom det demokratiska partiet fanns jämväl motsättningar, av Schlesinger skildrade med alldeles särskild fullständighet och inlevelse. Atskilliga av partiets främsta män — bland dem medlemmen av högsta domstolen Louis Brandeis — ansåg att "den nya givnen" gått för långt i stats-

planering och framförde den Wilsonska ideologin om "den nya friheten", vars syfte var att genom brytande av monopolismen frambringe ett verkligt liberalt samhälle, med reellt fri tävlan inom det ekonomiska livet. Andra ville tvärtom gå längre i planering och var inte främmande för åtgärder av statssocialistisk typ. Då högsta domstolen genom en rad utslag, av vilka flera stöddes även av demokrater i domstolen, nullifierade några av "den nya givens" viktigaste lagar, blev det emellertid svårt eller omöjligt för regeringen att gå vidare på den från början inslagna vägen.

En lång tid tvekade Roosevelt dock mellan de skilda riktningarna, och man talade om att presidenten förlorat initiativ och handlingskraft. Men inför det stundande valet grep han ånyo ledningen och framlade ett lagstiftningsprogram som till stor del genomdrevs på våren 1936. Det representerade en kombination av "den nya friheten" och en ökning av unionsutgifterna på ungefär de linjer som Keynes förordade (även om det direkta inflytandet från Keynes var begränsat). I mycket var denna politik av samma art som den genom "kohandel" år 1933 i Sverige genomförda. Genom sina tal, som avvísade fascism likaväl som socialism, som försvarade demokratin och den modifierade amerikanska kapitalismen, kom Roosevelt att framträda som pragmatismens, medelvägens, den reformvilliga konservatismens målsman.

Valet 1936 blev en triumf för Franklin Roosevelt. Med 27,5 miljoner röster mot Landons 16,7 vann han den största majoriteten i Amerikas historia, den största majoriteten i representanthuset sedan 1855, den största majoriteten i senaten sedan 1869. Extremistriktningarna till höger och vänster vann blott ett par procent av väljarkåren. Nu kunde Roosevelt börja sin karriär som demokratins ledare i världen. Amerika för ett stort krig, förklarade han. "Det är inte blott ett krig mot fattigdom och nöd och ekonomisk demoralisering. Det är mer än det: ett krig för demokratins fortvaro... Jag mottar det uppdrag ni givit mig. Jag går i er tjänst. Jag tar värvning för den tid kriget varar."

HERBERT TINGSTEN